

بررسی رابطه طرح واره های ناسازگار اولیه و سبک های دلبستگی با تعارضات زناشویی معلمان

سمیه درتاج ثانی

فرهاد پرویزیان

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه طرح واره های ناسازگار اولیه و سبک های دلبستگی با تعارضات زناشویی معلمان زن متاهل شهر کرمان در سال تحصیلی ۹۲-۹۳ انجام شد.

روش: روش تحقیق از نوع همبستگی و روش نمونه گیری تصادفی چندمرحله ای است حجم نمونه شامل ۲۰۰ نفر است و ابزار گردآوری اطلاعات شامل ۳ پرسشنامه: پرسشنامه فرم کوتاه طرح واره یانگ پرسشنامه سبک های دلبستگی بزرگسالان هیزن و شیور AAI تعارضات زناشویی ثنایی - براتی می باشد و جهت تجزیه و تحلیل از رگرسیون چندمتغیره استفاده شد.

یافته ها: بین طرح واره ایثار و سبک دلبستگی ناایمن اجتنابی با تعارضات زناشویی همبستگی مثبت معنادار وجود دارد.

نتیجه گیری: به نظر می رسد افرادی که دارای طرح واره و دلبستگی ناایمن هستند تعارضات زناشویی در میان آنان بیشتر است و مداخلات آموزشی و بالینی به عنوان یکی از روشها با هدف تغییر و اصلاح طرح واره های ناسازگار اولیه بین زوج ها میتواند در زمینه مشکلات بین فردی زوجین به ویژه تعارضات زناشویی مورد استفاده قرار گیرد.

واژه های کلیدی: طرح واره های ناسازگار اولیه، سبک های دلبستگی، تعارضات زناشویی، معلمان

مقدمه

اولین محیطی که فرد در آن قرار می‌گیرد خانواده است. خانواده به لحاظ قدمت ابتدایی‌ترین و از نظر گستردگی جهان شمول-ترین نهاد اجتماعی است که پایه و اساس ارتباط افراد در این محیط شکل می‌گیرد (زرعکانی، ۱۳۸۷). بالبی (۱۹۶۹) معتقد است شیوه‌های مختلف کنش متقابل بین کودک و مراقبانش موجب شکل‌گیری سه سبک دلبستگی ایمن، نایمن اجتنابی و نایمن دو سوگرا می‌شود. افراد دلبسته ایمن به دنیا و دیگران اعتماد دارند و تمایل به ایجاد رابطه صمیمانه و مثبت با دیگران دارند. افراد نایمن اجتنابی به دلیل ترس از طرد شدن از سوی دیگران از ایجاد روابط صمیمانه با دیگران اجتناب می‌کنند. افراد نایمن دو سوگرا روابط عاطفی‌شان با دیگران انحصار طلب و وابسته هستند (جیلاث و همکاران، ۲۰۰۵) و از طرفی دیگر طرحواره‌های ناسازگار اولیه الگوهای ثابت و دراز مدتی هستند که در دوران کودکی به وجود می‌آیند، به بزرگسالی راه می‌یابند و تا حدود زیادی ناکارآمدند. این طرحواره‌ها الگویی برای پردازش تجارت بعدی محسوب می‌شوند (یانگ، ترجمه صاحبی و حمیدپور، ۱۳۸۹). یانگ بر این باور است که طرحواره‌ها در سه موقعیت شکل می‌گیرند و تداوم می‌یابند. این سه موقعیت شامل نیازهای اساسی، تجارب اولیه کودکی و خلق و خوی هیجانی می‌باشند. ریشه‌های تحولی طرحواره‌های ناسازگار اولیه در تجارب ناگوار دوران کودکی نهفته است. طرحواره‌هایی که زودتر شکل می‌گیرند، معمولاً قوی‌تر هستند و این فرض وجود دارد که بسیاری از افراد که رابطه بین فردی ناکارآمدی دارند، ریشه این روابط به اول زندگی و دوران کودکی آنان بر می‌گردد (یانگ، کلووسکو و ویشار، ترجمه حمید پور و اندوز، ۱۳۸۹). از آنجا که ارتباط مستقیمی بین ارتباط نا مناسب زن و شوهر با یکدیگر و ارتباط نا مناسب آنها با فرزندانشان وجود دارد. در ازدواج‌هایی که ارتباط بین زن و شوهر با یکدیگر تعارض‌آمیز است، ارتباط والد - فرزندی مناسبی نیز وجود خواهد داشت و فرزندی که در این خانواده‌ها بزرگ می‌شوند، خود تبدیل به والدینی خواهند شد که کفایت و قابلیت مناسب نداشته، مشکلات و تعارض‌های زناشویی والدین را در زندگی مشترک خود تکرار کرده و آنها را به فرزندان‌شان نیز منتقل می‌کنند (باطوم، ۲۰۰۳). تامسون در این زمینه فرضیه‌هایی را ارائه می‌دهد و اعتقاد دارد که ازدواج به صورت مستقیم منعکس کننده روابط اولیه با کودک است (کلوتر، ۲۰۰۰) و همانطور که گفته شد طرحواره‌های و سبک‌های دلبستگی به عنوان عوامل هسته‌ای در ساختار شخصیت مطرح می‌باشند و فرد را به سمت روابط مختلف سوق می‌دهند و واضح‌ترین آن می‌تواند در زندگی زناشویی و تعارض بین زوجین باشد. زیرا هر یک از دو طرف رابطه، کوله باری از گذشته خویش را به زندگی مشترک می‌آورند. با توجه به بررسی‌های انجام شده تحقیق و پژوهش کمی درباره طرحواره‌های ناسازگار اولیه و همچنین بررسی رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار و همچنین بررسی رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و سبک‌های دلبستگی با تعارضات زناشویی انجام شده و پژوهش حاضر به منظور بررسی این سؤال انجام پذیرفت که آیا بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و سبک‌های دلبستگی با تعارضات زناشویی رابطه وجود دارد؟

روش

با توجه به این که در پژوهش حاضر رابطه چندمتغیر در یک گروه موردبررسی قرار گرفته است، تحقیق از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه مورد مطالعه مشتمل بر معلمان زن متأهل در شهر کرمان (مشروط براین که دارای فرزند باشند) و در سال ۱۳۹۲-۱۳۹۳ مشغول به تدریس باشند. نمونه‌گیری در این تحقیق به روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انجام گرفت. در مرحله اول از چهار ناحیه آموزش و پرورش در شهر کرمان، دو ناحیه یک و سه و سپس از بین این دو ناحیه بیست مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شدند. حجم نمونه شامل ۲۰۰ نفر از معلمان زن می‌باشد.

روش اجرا

در ابتدا از دانشگاه معرفی نامه جهت همکاری مسئولین اداره آموزش و پرورش دریافت شده، سپس با مراجعه به اداره آموزش و پرورش، مجوز انجام تحقیق در مدارس اخذ شد و در مرحله بعدی با ورود به مدرسه‌ها و صحبت با مدیر و توافق ایشان برای اجرای پرسش‌نامه، در زنگ تفریح بعد از توضیح محقق و جلب همکاری شرکت‌کنندگان، پرسش‌نامه در بین معلمینی که فرزند داشتند توزیع گردید.

روش جمع‌آوری اطلاعات (ابزار پژوهش)

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از ۳ پرسش‌نامه طرح‌واره‌ای ناسازگار اولیه سبک‌های دل‌بستگی و تعارضات زناشویی استفاده شده است.

۱- پرسش‌نامه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه: پرسش‌نامه فرم کوتاه طرح‌واره یانگ، یک ابزار اندازه‌گیری خودگزارشی به منظور ارزیابی طرح‌واره‌ها است. این پرسش‌نامه شامل ۷۵ سوال بر روی یک مقیاس لیکرت ۶ درجه‌ای از کاملاً درست تا غلط درجه‌بندی می‌شود. این پرسش‌نامه را از روی فرم اصلی ۲۵۰ سوالی ساخت که برای ارزیابی پانزده طرح‌واره ناسازگار اولیه ساخته شده است و هر پنج آیتم این پرسش‌نامه یک طرح‌واره را می‌سنجد (یانگ و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹). پرسش‌نامه طرح‌واره یانگ، در چندین پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفت و شاخص‌های روان‌سنجی آن بررسی شد. از جمله پژوهشگرانی که روایی و اعتبار فرم کوتاه این پرسش‌نامه را مورد بررسی قرار دادند. در ایران نیز این پرسش‌نامه ترجمه و توسط پژوهشگران هنجاریابی شد. آهی (۱۳۸۴) در پژوهش خود روایی و اعتبار پرسش‌نامه را با نمونه دانشجویان دوره کارشناسی مورد بررسی قرار داد. وی روایی و اعتبار این پرسش‌نامه را مطلوب ارزیابی کرد.

۲- سبک‌های دل‌بستگی: این پرسش‌نامه توسط هیزن و شیور (۱۹۸۷) ساخته شده و دارای ۱۵ سوال می‌باشد و سه سبک دل‌بستی ایمن، دل‌بستگی ناایمن اجتنابی و دوسوگرا را می‌سنجد. این پرسش‌نامه در مقیاس لیکرت و به صورت ۵ گزینه می‌باشد و بر مبنای این که هر گزینه تا چه اندازه فرد را توصیف می‌کند. این مقیاس توسط هیزن و شیور (۱۹۸۷) ساخته شده و در ایران بر روی پرستاران دولتی شهر اصفهان هنجاریابی شده است. تحلیل عامل پرسش‌نامه هیزن و شیور (۱۹۸۷) توسط کولینز و رید (۱۹۹۰) به استخراج سه عامل عمده دل‌بستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا منجر شد که توسط پژوهشگران به عنوان ظرفیت پیوستن به روابط صمیمی و نزدیک تفسیر می‌شود. هیزن و شیور پایایی بازآزمایی کل این پرسش‌نامه را ۰/۸۱ و پایایی با آلفای کرونباخ را ۰/۷۸ به دست آوردند. کولینز و رید هم پایایی با آلفای کرونباخ ۰/۷۹ در مورد این ابزار به دست آوردند. هیزن و شیور روایی صوری و محتوایی را خوب گزارش نمودند و روایی سازه آن را در حد بسیار مطلوب گزارش نمودند. پایایی آلفای کرونباخ این ابزار در پژوهش رحیمیان بوگر و همکاران (۱۳۸۳) برای کل آزمون، سبک دوسوگرا، سبک اجتنابی و سبک ایمن به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۸۳، ۰/۸۱ و ۰/۷۷ به دست آمد که پایایی مطلوبی را نشان می‌دهد. به علاوه اعتبار و محتوایی و صوری آن توسط چند تن از متخصصان روان‌شناسی (اساتید دانشگاه اصفهان) مورد تأیید قرار گرفت. برای بررسی روایی هم زمان این پرسش‌نامه از برنامه مصاحبه ساختار ماین برای دل‌بستگی بزرگسالی به صورت همزمان استفاده شد. مصاحبه ساختار ماین دربردارنده سوالات از پیش مشخص شده‌ای است که سه سبک دل‌بستگی بزرگسالی را می‌سنجد و با اجرای همزمان این مصاحبه با پرسش‌نامه دل‌بستگی بر روی ۱۰۰ پرستار، روایی همزمان این دو سنجیده شد و این نوع روایی برای کل آزمون، سبک دوسوگرا، سبک اجتنابی و سبک ایمن به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۸۷، ۰/۸۴ و ۰/۷۹ به دست آمد که رابطه مثبت و معناداری را با هم نشان دادند (رحیمیان بوگر، ۱۳۸۶).

۳- تعارضات زناشویی: پرسش‌نامه تعارضات زناشویی یک ابزار ۵۴ سوالی است که برای سنجیدن تعارض‌های زن و شوهری می‌باشد. این پرسش‌نامه ۸ بعد از تعارضات زناشویی را می‌سنجد که عبارتند از کاهش همکاری، کاهش رابطه جنسی، افزایش واکنش‌های هیجانی، افزایش حمایت فرزندان، افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود، کاهش رابطه خانوادگی با خویشاوندان همسر و دوستان، جداکردن امور مالی از یکدیگر و کاهش ارتباط موثر و در مقیاس لیکرت از هرگز تا همیشه در ۵ گزینه می‌باشد. این پرسش‌نامه روی یک گروه ۱۲۰ نفری از ۴۸ مرد و ۷۲ زن که برای رفع تعارض‌های زناشویی خود به مراکز مشاوره تهران مراجعه کرده بودند و نیز یک گروه گواه ۵۰ نفری زوج‌های عادی متشکل از ۶۸ مورد و ۸۲ زن اجرا گردید که هر دو گروه به صورت در دسترس انتخاب شدند. مشخصات مشترک کلیه زن و شوهرها عبارت از داشتن لااقل دو سال زندگی مشترک، حداقل یک فرزند، حداقل ۲۵ سال سن و سواد خواندن و نوشتن است. حدود نیمی از گروه نمونه ۱۱ اشخاص ۳۶ سال به بالا تشکیل می‌داد. میانگین و انحراف معیار زنان و مردان گروه مطالعه و گروه کنترل برای خرده مقیاس‌ها پرسش‌نامه شده است. هنجار (نرم) موقعیت این پرسش‌نامه برحسب نمره‌های استاندارد T برای گروه‌های مطالعه و کنترل زنان و مردان به تفکیک محاسبه شده است. کسانی که نمره خام آنها در دامنه ۷۹ تا ۱۴۹ قرار گیرد دارای روابط زناشویی به هنجار هستند و کسانی که نمره خام آنها در دامنه ۱۵۰ تا ۱۸۶ قرار گیرد دارای تعارض بیش از حد بهنجار و نمره خام ۱۸۷ و بالاتر دارای تعارض شدید و یا روابط آسیب‌پذیر هستند. آلفای کرانباخ برای کل پرسش‌نامه روی یک گروه ۰/۶۱، افزایش واکنش‌های هیجانی ۰/۷۰، افزایش جلب حمایت فرزند ۰/۳۳، افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود ۰/۸۶، کاهش رابطه خانوادگی با خویشاوندان همسر و دوستان ۰/۸۹، جداکردن امور مالی از یکدیگر ۰/۷۱ و کاهش ارتباط موثر ۰/۶۹ گزارش شده است.

روش تجزیه و تحلیل آماری داده‌های پژوهش

روش‌های آماری مورداستفاده در این پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی صورت گرفته است. در سطح آمار توصیفی از میانگین، انحراف معیار، شاخص‌های توزیع استفاده شده است. در سطح آمار استنباطی برای پاسخ به سوال‌های پژوهشی و رابطه بین متغیرها از تحلیل رگرسیون چندمتغیری استفاده شده است.

یافته‌ها

جدول ۱: خلاصه شاخص‌های توصیفی نمره‌های شرکت‌کنندگان در طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه (محرومیت هیجانی و ایثار)، حوزه‌های پنج‌گانه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه سبک دلبستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا، و تعارض‌های زناشویی (N=200)

متغیرها	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه	محرومیت هیجانی	۱۲/۹۳	۷/۰۵	۰/۷۲۳	-۰/۳۴۳
	ایثار	۱۵/۷۶	۶/۴۳	۰/۳۸۹	-۰/۵۰۷
حوزه‌های ۵ گانه	بریدگی و طرد خودگردانی و عملکرد مختل محدودیت‌های مختل دیگر جهت‌مندی	۵۹/۳۶	۲۵/۸۹	۰/۹۳۵	۰/۶۲۸
	گوش به زنگی بیش از حد	۴۴/۹۴	۲۳/۴۱	۱/۲۲۱	۰/۸۶۵
		۲۷/۴۷	۱۱/۱۷	۰/۴۵۶	-۰/۳۰۶
		۲۷/۹۱	۱۱/۰۴	۰/۷۰۴	۰/۲۶۲
		۲۵/۰۰	۱۱/۹۵	۰/۴۳۹	-۰/۵۷۰
سبک‌های دلبستگی	اجتنابی	۱/۷۵	۰/۹۷۴	۰/۳۲۸	-۰/۴۷۲
	ایمن	۲/۲۵	۰/۷۸۰	-۰/۳۷۰	۱/۱۲۶
	دوسوگرا	۱/۷۲	۰/۸۸۵	۰/۰۰۴	۰/۱۰۲
تعارض‌های زناشویی	تعارض‌های زناشویی	۱۱۲/۱۳	۲۳/۲۷	۰/۴۹۹	-۰/۳۲۵

جدول ۲: خلاصه تحلیل رگرسیون همزمان برای پیش‌بینی تعارض‌های زناشویی براساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه (مؤلفه‌های محرومیت هیجانی و ایثار) و سبک‌های دلبستگی (اجتنابی، ناایمن و دوسوگرا) (n=200)

t	متغیر وابسته: تعارض‌های زناشویی	ضرایب استاندارد نشده	پیش‌بینی کننده‌ها
۱۳/۴۸۰**	—	۹۰/۵۹۹	عدد ثابت
۱/۸۵۵	۰/۱۳۸	۰/۴۵۶	محرومیت هیجانی
۲/۷۳۱**	۰/۱۹۲	۰/۶۹۴	ایثار
۳/۸۶۴**	۰/۳۱۷	۷/۵۷۷	اجتنابی
-۱/۷۳۰	-۰/۱۲۳	-۳/۶۸۱	ایمن
-۰/۰۷۷	-۰/۰۰۷	-۰/۱۷۵	دوسوگرا

بحث و نتیجه گیری

نتایج به دست آمده نشان داد که بین طرحواره ایثار و سبک دلبستگی ناایمن اجتنابی و تعارضات زناشویی همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد. به نظر می‌رسد افرادی که دارای طرح‌واره‌های ایثار و دلبستگی ناایمن هستند، تعارضات زناشویی در میان آنان بیشتر است به طوری که در طرح‌واره ایثار حساسیت زیاد به درد و رنج دیگران وجود دارد و مولفه اصلی طرح‌واره ایثار مسئولیت پذیری افراطی نسبت به دیگران است در نتیجه این طرح‌واره به صورت وابستگی بیمارگون خود را نشان می‌دهد. همان‌طور که گفته شد طرح‌واره‌ها و سبک‌های دلبستگی به عنوان عوامل هسته‌ای در ساختار شخصیت مطرح می‌باشند و فرد را به سمت روابط مختلف سوق می‌دهند و واضح‌ترین آن می‌تواند در زندگی زناشویی و تعارض بین زوجین باشد. افراد ناایمن اجتنابی به دلیل ترس از طرد شدن از سوی دیگران از ایجاد روابط صمیمانه با دیگران اجتناب می‌کنند. افراد ناایمن دوسوگرا روابط عاطفی‌شان با دیگران انحصار طلب و وابسته هستند. در روابط زوجین هر دو طرف رابطه، کوله‌باری از گذشته خویش را به زندگی مشترک مداخلات آموزشی و بالینی به عنوان یکی از روش‌ها با هدف تغییر و اصلاح طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه بین زوجها می‌تواند در زمینه مشکلات بین فردی زوجین به ویژه تعارضات زناشویی مورد استفاده قرار گیرد و با تحقیقی که در سال (۱۳۸۵) توسط اندوز و حمیدپور به منظور بررسی رابطه بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، سبک‌های دلبستگی و رضایت زناشویی در زوجین انجام گرفته، هم‌خوانی دارد. آنها پس از مصاحبه بالینی ساخت یافته به منظور رد اختلال بالینی در محور I و اختلال شخصیت در محور II در گروه نمونه، زوجین پرسش‌نامه‌های طرح‌واره، سبک دلبستگی و رضایت زناشویی را تکمیل کردند و نتایج نشان داد که هر چه طرح‌واره‌ها ناسازگارتر باشند، رضایت زناشویی کاهش می‌یابد و سبک دلبستگی ایمن با طرح‌واره‌های سازگار ارتباط معنی‌دار دارد.

منابع

- آهی، قاسم (۱۳۸۴). هنجاریابی فرم کوتاه پرسش‌نامه طرح‌واره یانگ (SQ-SS) (بررسی ساختار عاملی) بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران در سال تحصیلی ۸۴ - ۸۳، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علامه طباطبایی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- ثناپی، باقر (۱۳۸۶). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران: انتشارات بعثت.
- رحیمیان بوگر، اسحق (۱۳۸۶). رابطه سبک‌های دلبستگی بزرگسالی با رضایت و استرس شغلی در پرستاران، *مقاله پژوهشی روان‌شناسی، مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، مرداد ۸۶.
- زرعکائی، الهام (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین میزان هیجان‌خواهی و ترتیب تولد (فرزندان اول و آخر)، دانشجویان دانشگاه پیام نور واحد طالقان، پایان‌نامه کارشناسی، دانشگاه آزاد واحد کرج.
- شریفی، حسن‌پاشا (۱۳۸۹). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری و شناختی*. تهران: انتشارات سخن.
- یانگ، جفری (۱۳۸۹). *شناخت درمانی اختلالات شخصیت، رویکرد طرح‌واره محور*، ترجمه علی صاحبی، حسن حمیدپور، تهران: انتشارات ارجمند.